

УДК 342.9

Борисенко А.О., доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Піддубна М.О., студентка групи 081-22-2

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПРИСЯЖНИХ ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Сучасна практика функціонування суду присяжних, зазначає В.М. Онуфрієв виявляє проблеми організаційно-правового характеру, що пов'язані з недоліками процедури відбору присяжних. Основними проблемами функціонування інституту суду присяжних в Україні на думку цього вченого є: відсутність просвітницьких програм для громадян щодо їхніх можливостей брати участь у правосудді, а також роз'яснень про гарантії, права, обов'язки та відповідальність присяжних; збільшення випадків притягнення присяжних до адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового контролю; необлаштованість приміщень судів, що ускладнює якісну роботу суду присяжних; відсутність належного фінансування, зокрема для виплати винагороди присяжним і забезпечення їм майнових та безпекових гарантій. Через ці фактори органи публічної адміністрації, відповідальні за формування списків присяжних, стикаються з двома основними проблемами: недостатньою кількістю бажаючих стати присяжними та частими випадками добровільного складення громадянами повноважень присяжних. Ці обставини створюють серйозні виклики для ефективного функціонування суду присяжних і потребують системного вирішення [1].

Конституція України у статтях 124, 127 та 129 визначає основні засади інституту присяжних в Україні, закріплюючи його як форму реалізації безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя [2].

Проект Закону України «Про суд присяжних» пропонує визначати присяжного як громадянина України, який залучається до здійснення правосуддя у випадках і порядку, визначених цим Законом [3]. Автори Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних» пропонують визначити у законодавстві, що присяжним є громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом, та включений до списку виборців, відповідає вимогам, що визначаються до присяжних законом, та якого залучають до здійснення правосуддя. При цьому, наголошує В.М. Онуфрієв, пропонується в перелік осіб, що можуть бути присяжними, включити усіх осіб, включених до реєстру виборців, за виключенням осіб, що не відповідають вимогам, які встановлені до присяжних процесуальним законом [4].

Складення присяги присяжними при участі в цивільному процесі законом не передбачено. Присяжні беруть участь у справах окремого провадження в межах цивільного процесу, а саме щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; усиновлення; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу [5; 6, с. 1].

Обов'язки присяжного визначені у Законі України «Про судоустрій та статус суддів»: 1) справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; 2) дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі

стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів; 3) виявляти повагу до учасників процесу; 4) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання; 5) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції [7].

У Проекті Закону України «Про суд присяжних» розширено перелік прав та обов'язків присяжного. Так, стаття 9 «Права присяжного, кандидата у присяжні» визначає, що присяжний має право: 1) заявляти самовідвід від участі в розгляді кримінального провадження з поданням доказів, що підтверджують неможливість участі в розгляді кримінального провадження; 2) робити нотатки під час судового засідання; 3) брати участь в обговоренні судової справи в складі Лави присяжних в нарадчій кімнаті; 4) отримувати грошову винагороду і фінансове відшкодування за виконання обов'язків присяжного. Відзначимо також, що передбачено право кандидата у присяжні на грошову винагороду і фінансове відшкодування витрат на прибуття та участь у доборі складу Лави присяжних [3; 8, с.89-90].

Водночас стаття 10 «Обов'язки присяжного, кандидата у присяжні» розширює і коло таких обов'язків присяжного та кандидат у присяжні. Так вони зобов'язані: 1) у дводенний строк із дня отримання запрошення до суду у якості присяжного заповнити та передати до суду Анкету кандидата у присяжні для з'ясування безсторонності у розгляді справи; 2) вчасно з'явитися на запрошення суду для участі у відборі до Лави присяжних та для участі в судовому засіданні; 3) вчасно з'явитися для участі в розгляді судової справи; 4) правдиво відповісти на запитання головуючого судді та сторін у судовому провадженні щодо можливих підстав увільнення від обов'язків присяжного в розгляді судової справи, заявити про наявний чи потенційний конфлікт інтересів; 5) брати участь у судовому засіданні; 6) безсторонньо і справедливо брати участь у розгляді судової справи з дотриманням засад і правил судочинства; 7) дотримуватися правил судової етики; 8) додержуватися встановленого порядку в судовому засіданні; 9) не відлучатися без дозволу головуючого із залу судового засідання під час судового розгляду; 10) не спілкуватися з присяжними та іншими особами під час судового засідання, якщо це порушує порядок у судовому засіданні; 11) не контактувати з особами, які не належать до складу суду стосовно судової справи; 12) не збирати відомості, що стосуються судової справи; 13) не розголошувати відомості щодо судової справи, які стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків; 14) не давати коментарів стосовно судової справи; 15) під час перебування в нарадчій кімнаті у складі Лави присяжних голосувати за вердикт суду присяжних; 16) не розголошувати таємницю нарадчої кімнати [3; 8, с.89-91]. Наведена інформація свідчить на користь зазначеного законопроекту, оскільки ґрунтовніше деталізує правовий статус присяжного, що на наш погляд і забезпечує його реалізацію ним прав та обов'язків.

Враховуючи судову практику європейських країн, В.Смірнова наголошує, що найбільш ефективним є запровадження в цивільне судочинство України змішаного суду присяжних, але не тільки в окремому провадженні, а й в межах позовного провадження [9]. На наш погляд, потребують більш детального наукового дослідження питання щодо тих категорій цивільних справ, до розгляду яких доцільно й ефективно залучати присяжних, а також особливостей участі присяжних у цивільному процесі.

Список використаних джерел:

1. Онуфрієв В.М. Адміністративно-правовий статус присяжного в суді: теоретичні питання та практика реалізації. Автореф. дис. на здобут. наук. ступ. канд.

- юрид. наук. 2021. 22 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2021/onufriiev_avtoreferat.pdf
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Проект Закону України «Про суд присяжних» 3843 від 14.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку формування списку присяжних» № 2709-1 від 16.01.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69465
5. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492
6. Смірнова В.В. Щодо моменту набуття особою правового статусу присяжного. Сучасне правотворення: питання теорії та практики : міжнародна науково-практична конференція, м. Дніпро, 5-6 червня 2020 року. Дніпро : Громадська організація «Правовий світ», 2020. С. 1-8
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 лип. 2010 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
8. Онуфрієв В.М. Адміністративно-правовий статус присяжного в суді: теоретичні питання та практика реалізації.. дис. на здобут. наук. ступ. канд. юрид. наук. 2021. 194 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Onufriiev.pdf
9. Смірнова В. Порівняльний аналіз суду присяжних у цивільному процесі України, Європи та США. Knowledge, Education, Law, Management 2020 № 3 (31), vol. 2. URL: <https://kelmczasopisma.com/public/viewpdf/1235>